

به نام خدا

استاد شطرنج
در برابر
شطرنج باز آماتور

نویسندگان: ماکس آیوہ و والتر میدن

Max Euwe and Walter Meiden

مترجمان: امیر حسین شفیع، حسین حبیب پور

- سرشناسه : ایوه، ماکس، ۱۹۰۱ - م.
- Euwe, Max
- عنوان و نام پدیدآور : استاد شطرنج در برابر شطرنج باز آماتور/نویسندگان ماکس ایوه و والتر میدن؛ مترجمان امیرحسین شفیعی، حسین حبیبپور.
- مشخصات نشر : شیراز: ارم شیراز، ۱۳۹۵.
- مشخصات ظاهری : ۲۱۶ ص.
- شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۷۸۹۷-۵۳-۹
- وضعیت فهرست نویسی : فیپا
- یادداشت : عنوان اصلی : Chess master vs. chess amateur, 1994.
- موضوع : شطرنج — مسائل
- شناسه افزوده : میدن، والتر، ۱۹۰۷ - م.
- شناسه افزوده : Meiden, Walter E.
- شناسه افزوده : شفیعی، حسین، ۱۳۶۳ - مترجم
- شناسه افزوده : حبیبپور، حسین، ۱۳۵۷ - مترجم
- رده بندی کنگره : ۱۳۹۵ - ۱۹۰۱ GV۱۴۵
- رده بندی دیویی : ۷۹۴/۱۲
- شماره کتابشناسی ملی : ۴۲۲۱۶۰۵
- استاد شطرنج در برابر شطرنج باز آماتور
- مولفان: ماکس ایوه - والتر میدن
- مترجمان: امیرحسین شفیعی - حسین حبیبپور
- طراح جلد: پروانه قاسمی
- شمارگان: ۱۰۰۰
- قطع: وزیری - تعداد صفحات: ۲۱۶
- ناشر: انتشارات ارم شیراز - مدیر مسئول انتشارات: دکتر مسعود صفار
- نشانی ناشر: شیراز، میدان دانشجو، جنب بانک ملی، مجتمع پزشکی نشاط، طبقه چهارم
- وب سایت: www.erampub.ir - تلفن: ۰۷۱۳۶۴۶۲۰۷۷، ۰۷۱۳۶۴۶۲۰۵۸
- لیتوگرافی، چاپ و صحافی: واصف
- بها: ۱۶۰۰۰ تومان
- نوبت چاپ: اول
- طبق قانون حمایت از آثار مولفین و مترجمین، تمامی حقوق جهت مولف و ناشر بر اساس قرارداد فی مابین محفوظ است و هرگونه کپی برداری ممنوع بوده و پیگرد قانونی دارد.

به نام خداوند لوح و قلم

پیش‌گفتار مترجمان

کتابی که پیش رو دارید اثر دکتر ماکس ایوه قهرمان اسبق جهان و ریاضیدان هلندی است. سخن گفتن در باب نویسنده کتاب ضرورتی ندارد، چرا که ایوه نزد تمامی بازیکنان حرفه‌ای شطرنج کاملاً شناخته شده است. این کتاب مانا اثر ارزشمند دیگر نویسنده (راه استادی در شطرنج) شامل ۲۵ بازی آموزنده بین استاد و آماتور است و در واقع، مکمل کتاب یاد شده محسوب می‌شود. در این کتاب نیز تمامی بازی‌ها از ابتدا تا انتها به صورت حرکت به حرکت شرح داده شده‌اند و مسائل استراتژیک، تاکتیکی و قواعد کلاسیک شطرنج به نحو احسن توضیح داده شده‌اند. البته کسانی که علاقمند به یادگیری و جزئیات شروع بازی هستند بهتر است به کتاب‌های به روز گشایشی مراجعه کنند.

هر چند پیش از ترجمه این کتاب، دوستان ترجمه کتاب‌های جدیدتر را پیشنهاد می‌دادند، ولی به عقیده بسیاری از استادان شطرنج بررسی قواعد و اصول حاکم بر بازی‌های کلاسیک شطرنج به عنوان بخش بسیار مهمی از دانش شطرنج باید در اولویت آموزش قرار گیرد. بی‌شک شطرنج از زمان نگارش این کتاب گسترش فراوانی یافته است اما، این موضوع به هیچ وجه اعتبار کتاب حاضر را مخدوش نمی‌کند. یادگیری اندیشه‌های مدرن شطرنج بدون فراگیری قواعد کلاسیک و پایه‌ای شطرنج کاری بیهوده و اشتباه است. البته نویسندگان کتاب نیز در لابلای متن بارها بدین نکته اشاره کرده‌اند که هر کجا لازم باشد بازیکن خلاق می‌تواند برای دستیابی به هدفی خاص و دقیق احکام جزئی را کنار بگذارد و آن‌ها را همچون وحی منزل نداند. این دیدگاه نادرستی است که می‌توان یک پوزیسیون پیچیده شطرنج را بدون دانستن اصول بنیادی شطرنج ارزیابی نمود.

یکی از اهداف اساسی مطالعه کتاب پیش‌رو آشنایی با روند تفکر و طرح‌ریزی یک استاد و چگونگی اجرای آن طرح می‌باشد. جالب توجه است که ما تمامی حرکات شاخه‌های اصلی و فرعی همه بازی‌های این کتاب را توسط نرم‌افزارهای پیشرفته امروزی بررسی کردیم و متوجه شدیم که بیشتر ارزیابی‌ها و شاخه‌های ارائه شده از هم‌خوانی بسیار خوبی با تحلیل‌های رایانه‌ای برخوردار هستند که از هوش، درایت و مهارت شطرنجی کم‌نظیر دکتر ماکس ایوه حکایت دارد.

به نظر مترجمان برای یادگیری بهتر و بهینه‌تر مطالب این کتاب بهتر است که از دو صفحه شطرنج استفاده شود: یکی برای چیدن شاخه اصلی بازی و دیگری برای بررسی شاخه‌های فرعی. هم‌چنین توصیه می‌شود که در صورت امکان کتاب به صورت گروهی مطالعه و تمرین شود.

در ترجمه کتاب حاضر با چندین مرتبه بازخوانی تلاش گردیده است تا از بروز هرگونه اشتباه خودداری شود، ولی هیچ آفریده انسانی خالی از اشتباه نیست. از این رو، تذکر و انتقادات خوانندگان عزیز و دوستداران شطرنج در نصرت کیفیت چاپ‌های بعدی مایه قدردانی مترجمان خواهد بود. در پایان جا دارد که از تمامی دوستی که ما را در چاپ این کتاب یاری نمودند به ویژه آقای خدای حسن که کمال تشکر را ابراز داریم.

امیرحسین شفیعی، حسین حبیب‌پور

بهار ۱۳۹۵

نشانی پست الکترونیک مترجم نخست:

shafiee.amirhossein@gmail.com

پیش‌گفتار مولفان

این کتاب صرفاً نحوه شناسایی و بهره‌برداری از بازی ضعیف حریف را نشان نمی‌دهد، بلکه در توضیحاتی که ارائه شده است ماهیت شطرنج را کاملاً بررسی می‌کند و جنبه‌های مختلف بازی شطرنج را، آن موقع که در بازی‌ها پیش می‌آید، شرح می‌دهد.

ماکس ایوه

والتر میدن

زمانی که یک استاد با یک آماتور بازی می‌کند، او به طور معمول در مقایسه با بازی با یک استاد، با نوعی متفاوتی از بازی که سرشار از حرکات ضعیف و اشتباهات است مواجه می‌شود. این دقیقاً همان حرکات ضعیف و اشتباهاتی است که آماتور در هنگام بازی با آماتور دیگر با آن روبرو می‌شود.

چه راهی بهتر از این وجود دارد که آماتور چگونگی بهره‌برداری از بازی ضعیف حریف آماتورش را با مطالعه نحوه برخورد یک استاد با چنین پوزیسیون‌هایی بیاموزد؟ اگر مشاهده می‌کنید که بازی‌های درخشان پل مورفی در برابر استادان قرن نهم هم برای بسیاری از آماتورهای امروزی بسیار آموزنده و بیرونی با ظرافت یک استاد بزرگ در برابر استاد بزرگ دیگر قرن بیستم است، دقیقاً به این علت است که امروزه پل مورفی بر حریفان بسیار ضعیف‌تر از خودش، به طور واضح‌تر حد اکثر نحوه بهره‌برداری از اشتباهات حریف ضعیف‌تر را نشان می‌دهد.

این کتاب از بیست و پنج بازی بین استاد و آماتور تشکیل یافته است. آماتور گستره وسیعی را شامل می‌شود: از بازیکنان ضعیفی که حرکاتی انجام می‌دهند که هیچوقت در بازی استادان یافت نمی‌شود تا آماتورهایی که شطرنج را مطالعه کرده‌اند و از تکنیک قابل‌توجهی برخوردار هستند اما از بکارگیری مفاهیم استراتژیک پوزیسیون ناتوان هستند. از آنجا که بازی‌ها به خودی خود فاقد اهمیت خاصی هستند، از ذکر اسامی بازیکنان خودداری کردیم. معیار ما برای انتخاب یک بازی صرفاً این نبود که یک استاد با یک آماتور رقابت می‌کند، بلکه معیار این بود که یک استاد به طریقی متقاعدکننده نشان می‌دهد که چگونه از اشتباهات نمونه‌وار حریف آماتور می‌توان بهره‌برداری کرد.

فهرست مطالب

شماره صفحه	عنوان	مقدمه	بازی
۶	موضوع	گشایش	
۲۰	شبکه ماتی	گشایش برد	۱
۲۵	شاخه مردود	گشایش غیر معمول اسب جناح شاه- دفاع دامیانو	۲
۳۰	ویژگی های مبتدی	گشایش چهار اسب	۳
۳۷	بازی مناسب در برابر مبتدی	گشایش غیر معمول (1.e3)	۴
۴۴	بازی باز	گشایش پوربائی	۵
۵۲	ایده های گشایش های کتابی	دفاع فرانسوی (2.e5)	۶
۵۹	حمله تضمین شده و تضمین نشده	گشایش پیاده شاه غیر معمول (1.e4 ... 2.♘f5)	۷
۶۹	استفاده از برتری در گسترش	گشایش چهار اسب	۸
۷۸	بر برداشتن از شاخه غیر کتابی	گامبی وزیر رد شده (3...e5)	۹
۸۵	بر برداری از پیش بودن در تمپو	گشایش نیمه-ایتالیایی (3...h6)	۱۰
۹۲	استفاده از برتری در فضا و زمان	دفاع فیلیدور	۱۱
۹۷	قطع ارتباط بین دو جناح	روی لوپز (3...Ege7)	۱۲
۱۰۳	بازی در برابر فیانکتو	فیانتکوی دوگانه	۱۳
۱۱۱	فرمول بندی مجموعه ای از طرح های «ترانزیک»	فیانتکوی جناح شاه	۱۴
۱۱۹	تمپو و نیم تمپو	بازی ضد مرکز	۱۵
۱۳۰	فرمول بندی یک طرح ماتی	گامبی وزیر پذیرفته	۱۶
۱۴۳	ماهیت گامبی	گامبی ضد مرکز	۱۷
۱۵۱	جستجوی بهترین حرکات تاکتیکی	گامبی گورینگ (بازی اسکاتلندی)	۱۸
۱۵۹	قربانی فیل در h7	گامبی وزیر رد شده-شاخه مارشال	۱۹
۱۶۷	زمان نادیده گرفتن "ابتدا گسترش"	گامبی وزیر رد شده-شاخه مارشال	۲۰
۱۷۴	خانه قوی و فیل خوب	دفاع فرانسوی-شاخه کلاسیک	۲۱
۱۸۶	بازی در دو جبهه	دفاع فرانسوی-شاخه ویناور	۲۲
۱۹۲	تجمع نیرو	دفاع فرانسوی-شاخه آلخین-چاتارد	۲۳
۲۰۱	قربانی سوار برای کشاندن شاه دشمن به محیط باز	گامبی شاه پذیرفته-شاخه آلگانر	۲۴
۲۰۸	بازی بر علیه شاه در مرکز صفحه	ژیوکوپیانو	۲۵

آماتور هنوز به طور کامل روش درست بازی شطرنج را نیاموخته است. او در معرض خطا است. او در مقایسه با استاد: درک سطحی تری از بازی دارد، دقت کمتری دارد، پیامدهای حرکات را به خوبی نمی بیند و توان آنالیزش محدودتر است. آماتور نسبتاً یا حتی کلاً با بازی های درخشان گذشته و با بازی های مسابقات امروزی نا آشنا است.

۴- گستره آماتورها

گستره آماتورها وسیع است و انواع آماتورها چنان متعدد است که طبقه بندی شان را دچار مشکل می کند. بعضی آماتورها به قدری قوی هستند که به سطح استادان نزدیک می شوند، عده ای چنان ضعیف هستند که در تعداد اندکی حرکت می یازند، برخی با دقت بازی هایشان را برنامه ریزی می کنند، گروهی حرکت به حرکت، بدون لحاظ کردن رابطه بین حرکات، بازی می کنند. آماتورهایی هستند که دید تیزی در فرصت های تاکتیک دارند ولی کوچکترین درکی از برنامه ریزی استراتژیک و بازی پوزیسیونی ندارند. عده ای هم هستند که بر اثر مطالعه کتاب های شطرنج و بازی استادان، درک خوبی از بازی پوزیسیونی خوب بدست آورده اند ولی تمایل آنها به بازی از آراء کلی، کاملاً آن ها را از هنر بهره برداری حائری از موقعیت تاکتیکی یک پوزیسیون محروم ساخته است. آموخته هایی وجود دارند که از گشایش های کتابی ها نمی آموهند ولی از یک حس غریزی شدیدی در مورد بازی پوزیسیونی خوب در شطرنج برخوردار هستند. گروهی هم هستند که ده ها شاخه کتابی را بلد هستند ولی به محض اینکه به پایان گشایش های کتابی رسیدند، هیچ ایده ای در مورد اینکه چرا آن شاخه ها بهترین هستند و یا اینکه در وسط بازی با پوزیسیون حاصله چه باید بکنند، ندارند.

الف- بازیکنان شطرنج

۱- گستره بازیکنان شطرنج

بازیکنان شطرنج در گستره ای از خیلی قوی تا خیلی ضعیف قرار می گیرند. آنها از بازیکنانی تقریباً بدون اشتباه تا بازیکنانی که به دفعات مهره از دست می دهند را شامل می شوند.

تقریباً در همه کشورهایی که شطرنج بازی می شود، بازیکنان بر اساس مهارتشان به استاد بزرگ، استاد و آماتور طبقه بندی می شوند. در ایالات متحده، آماتورهایی که در مسابقات شرکت می کنند با عنوان بازیکنان رده A، B، C و D تقسیم می شوند. در برخی کشورها، این طبقه بندی به صورت رسمی در مسابقات استاد ملی، استاد بین المللی و استاد بزرگ می شود.

۲- ویژگی های یک استاد

استاد کاملاً با تکنیک اداره هر بخش بازی (شروع، وسط بازی و آخر بازی) آشنا است. او بازی را در یک مجموعه می بیند که در آن هر حرکت، قسمتی از یک مفهوم استراتژیکی و تاکتیکی خاص محسوب می شود. او با تیزهوشی امکانات تمامی پوزیسیون ها را ارزیابی می کند. او قادر است با دقت آنالیز کند و به صورت نسبتاً دقیق پیامدهای هر حرکت را پیش بینی کند. او اصول اساسی حاکم بر پوزیسیون های گوناگون را درک می کند. بازی تاکتیکی او دقیق است و اشتباهات کمتر و جزئی تری نسبت به سایر بازیکنان دارد. او با تعداد بسیار زیادی از بازی های گذشته آشنا است و به خوبی به شاخه های متداول در بازی های مسابقات امروزه واقف است.

۳- نشانه های یک آماتور

هنگامی که استاد با استاد بازی می‌کند، حرکات گشایشی به طور عادی از تئوری شطرنج پیروی می‌کند، البته گاهی برخی نوآوری‌های به دقت تدارک دیده‌شده، به کار برده می‌شود. استادان معمولاً با تساوی تقریبی به وسط بازی می‌رسند. از آن به بعد، اگرچه استادان خود به تنهایی سکان‌دار هستند، بازی معمولاً عاری از اشتباهات تاکتیکی است. به عبارت دیگر، هیچ سواری پیاده‌ای با بختی از دست نمی‌رود و پوزیسیون به واسطه بازی تاکتیکی اشتباه نابود نمی‌شود. بسیاری از بازی‌های استادان در شاخه‌های استراتژیک مستحکم بازی می‌شود، گرچه گاهی پوزیسیون‌های انجام گسیخته‌ای از گشایش خاص می‌شود و گاه، عامل تاکتیکی تعیین کننده است.

از آنجایی که هر دو بازیکن کاملاً هوشیار هستند، هر دو از امکانات بازی آگاه هستند، هیچ یک اشتباهات فاحش نمی‌شوند، استاد پوزیسیون حریف استادش را با دقت ارزیابی می‌کند تا دریابد که آیا نقاط ضعف کوچکی وجود دارد که بتوان از آن‌ها بهره‌برد. اگر هیچ ضعفی نبوده، آنگاه استاد تلاش می‌کند به گونه‌ای بازی کند که حریفش را وادار کند تا پوزیسیونش را به نحوی تضعیف کند. اما اغلب بازی استاد با حریفی به همان اندازه قوی، تبدیل به مبارزه‌ای واقعی از جانب هر دو طرف برای کسب نوعی برتری می‌شود. در بسیاری از اوقات، فرصت‌ها مساوی باقی می‌ماند و بازی با تساوی پایان می‌یابد. در سایر موارد خاص، آنجایی که ملاحظات پوزیسیونی حاکم است، یکی از استادان در کسب برتری‌هایی کوچک موفق می‌شود. به تدریج آن‌ها را زیاد می‌کند و سرانجام پیروز می‌شود. اما اغلب پیچیدگی‌های بزرگی پیش می‌آید و آنچنان برتری تدریجی به وجود نمی‌آید. تهدیدهای متقابل تأثیر فوری خود را بر بازی می‌گذارند و فرصت‌ها آشکارا از حرکتی به حرکت دیگر منتقل می‌شود. اینک،

برنده کسی است که دید عمیق‌تری نسبت به امکانات تاکتیکی شدید پوزیسیون دارد و قادر است پیش‌تر محاسبات بیشتری را انجام دهد.

۶- آماتور در برابر آماتور

وقتی که آماتور با آماتور بازی می‌کند، بازی معمولاً با تعداد مشخصی از حرکات ضعیف یا اشتباهات فاحش یا هر دو آسیب می‌بیند. این حرکات ممکن است دارای ماهیت تاکتیکی یا استراتژیک باشند. این حرکات ضعیف و اشتباهات فرصتی شگرف به حریف می‌دهد تا برتری‌هایی گاه کوچک، گاه بزرگ کسب کند. ولی در بسیاری از موارد، آماتور نمی‌تواند درک کند که حریفش حرکت ضعیفی انجام داده است و او اکنون در وضعیت بهتری است و در نتیجه، موفق به بهره‌برداری حداکثری از موقعیت پیش‌آمده نمی‌شود. در عوض، او اغلب حرکت ضعیفی انجام می‌دهد یا به نوبه خود مرتکب اشتباه می‌شود. بنابراین، بارها اتفاق می‌افتد که کفه رازو به دفعات در حین بازی جابجا می‌شود و حتی گاهی این امر، حرکت به حرکت روی می‌دهد. به عنوان مثال، در زمانی خاص آماتور الف از برتری برخوردار است که از آن استفاده نمی‌کند. یک حرکت بعد به علت بازی بی‌تجربگی با یکن الف، حریف او، آماتور ب، صاحب برتری می‌شود. مدت کوتاهی پس از آن بر اثر بازی بی‌منطق بازیکن آماتور الف مجدداً برتری می‌یابد و حتی پیروز می‌شود.

۷- استاد در برابر آماتور

هنگامی که استاد با آماتور بازی می‌کند، در واقع بازیکنی که تقریباً هیچ حرکت ضعیف یا اشتباهی انجام نمی‌دهد و شطرنج را کاملاً درک می‌کند، با کسی که حرکات ضعیف و اشتباهات متعدد انجام می‌دهد و شطرنج را به اندازه‌ای محدود درک می‌کند، رقابت می‌کند. در چنین بازی‌هایی، روش استاد این است که

این رو است که در بازی‌های همزمان (سیمولتانه)، به دفعات شرایطی پیش می‌آید که استاد در مورد شاخه‌های عمیق استراتژیک فکر می‌کند تا پاسخی ضد بازی آماتور، که حاصل آنالیز تاکتیکی بسیار سطحی یا بدون هیچگونه آنالیز بوده است، بدهد.

به دو دلیل استاد در هر پوزیسیونی بهترین پاسخ ممکن را می‌دهد. اولاً، چنانچه حریف بهترین شاخه را در برابر حرکت مشکوک استاد بیاید دارای برتری می‌شود که می‌تواند منجر به شکست استاد شود. ثانیاً، چنانچه بازی بعداً توسط تحلیل گران بررسی شود بازی پر اشتباه استاد مورد سوال و نقد قرار خواهد گرفت.

۹- سبک‌های بازی شطرنج

تمامی استادان به یک سبک شطرنج بازی نمی‌کنند. بعضی تهاجمی بازی می‌کنند و عده‌ای دیگر ترجیح می‌دهند که یک پوزیسیون دفاعی مستحکم بنا سازند. برخی علاقه شدیدی به ترکیبات سریع از خود نشان می‌دهند، سایرین گسترش پوزیسیونی آرام را می‌پسندند. بنابراین سبک بازی تا حدی به خلق و خوی طرز از بستگی دارد.

پوز، می‌تواند فراوانی وجود دارند که می‌توان، بسته به پسند بازی، از آن‌ها صور متعددی آن‌ها را اداره کرد. پوزیسیون‌هایی نیز وجود دارند که گونه خاصی از بازی را می‌طلبند و هرگونه حرکت از آن گونه بازی سبب تضعیف پوزیسیون می‌شود.

حتی می‌توان گفت که یک سبک بازی استادی و یک سبک بازی آماتوری وجود دارد. به عنوان مثال، چند سال قبل پوزیسیونی خاص به تعدادی از استادان و آماتورها نشان داده شد. قابل توجه است که استادان همگی موافق یک شاخه خاص به عنوان بهترین بودند. در حالی که آماتورها تقریباً همگی بر روی شاخه دیگری متفق القول بودند.

گوش به زنگ باشد و حداکثر بهره را از تمامی حرکات ضعیف و اشتباهات آماتور ببرد.

پیروزی بازی توسط استاد بسیار ساده‌تر است، زیرا که آماتور تمایل به انجام، نه تنها یک، بلکه تعداد زیادی حرکت ضعیف و اشتباه در جریان یک بازی دارد. زیان اشتباهات پیش‌رونده است. بهره‌برداری از سه اشتباه در یک بازی بسیار آسان‌تر و خطرات آن بسیار جدی‌تر از سه برابر یک اشتباه است. هر زمان که آماتور حرکت ضعیفی می‌کند، استاد با حرکتی قوی پاسخ می‌دهد. حرکات ضعیف، بیای آماتور، استاد را قادر می‌سازد که برتریش را بیفزاید. زمانی که اشتباهات بزرگ و حرکات ضعیف فراوان باشد، برتری استاد، سرعت غالب می‌شود و آماتور به سمت شکستی زنگام و کوبنده سوق داده می‌شود.

۸- بهترین حرکت

در بازی آماتورها باهم گاهی آن‌ها حرکتی تهاجمی انجام می‌دهند که خود می‌دانند (یا شاید نمی‌دانند) زمانی کارساز است که حریف نتواند پاسخی مناسب برای آن بیابد. به بیان دیگر، آن‌ها برای کسب برتری قابل توجه، روی ناشی‌گری حریفشان و ناتوانی او در آنالیز درست موقعیت قمار می‌کنند.

این نوع بازی شطرنج، خالی از اشکال نیست. یک استاد هیچگاه این نوع بازی شطرنج را دنبال نمی‌کند حتی اگر بداند که به احتمال فراوان حریف آماتورش پاسخ درست به حرکت تهاجمی، ولی از نظر تئوری ضعیف، او را نمی‌یابد. در مقابل، در هر پوزیسیونی او باید به دنبال قوی‌ترین پاسخ تئوریک باشد، بدون توجه به اینکه آیا حریفش نیز استاد است یا ضعیف‌ترین آماتور است. گهگاه یک استاد ممکن است پاسخی کمی ضعیف‌تر بدهد تا حریفش را گمراه کند ولی او به طور معمول حرکتی کاملاً بی‌نقص یا مشکوک انجام نمی‌دهد تا به علت بی‌تجربگی حریفش به راحتی و به سرعت ببرد. از